

ANCHORS

Johan Soetens

AWEIGH ! !

Twee Duitse kogelflesjes, weggestopt in het stoffige depot van het Nationaal Glasmuseum in Leerdam. In de bodem als merk een onklaar anker. Is daar wat bijzonders aan? Echt zeldzaam zijn ze niet maar er is een interessante geschiedenis aan verbonden.

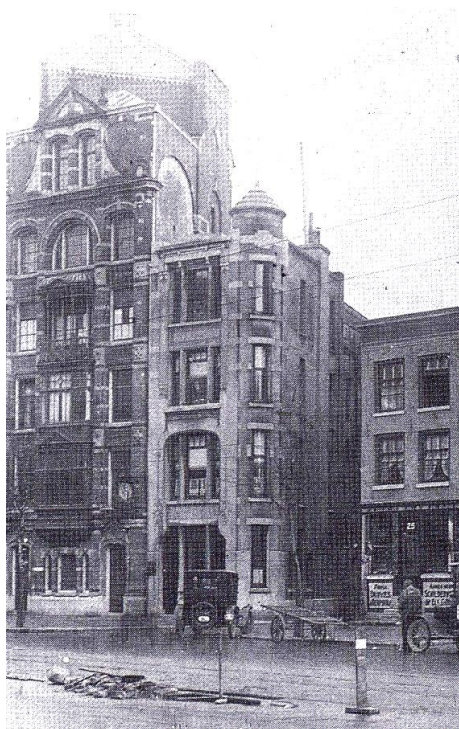
Ze werden vroeg 20^e eeuw gemaakt bij de Gerresheimer Glashüttewerke, vormalig Ferd. Heye in Düsseldorf en in Nederland op de markt gebracht middels het officiële verkoopkantoor van deze fabriek: de glashandel van Hendrik Dijkstra, sinds 1897 gevestigd aan de Amsterdamse Nieuwe Zijds Voorburgwal.

Kogelflesjes werden hier ten lande niet veel gemaakt: dat zou pas gebeuren nadat A.J. Bakker in 1921 de uit 1838 stammende glasblazerij van Thöne in Nieuw Buinen had overgenomen. Er zijn een tweetal bekend met de naam Jeekel (Nationaal Glasmuseum Leerdam) in de bodem en naar verluid zouden ze ook in de Delftse fabriek zijn gemaakt maar het merendeel werd aangevoerd uit Engeland en Duitsland. De Hollandse flessenfabriekjes waren grotendeels in particuliere handen en gericht op de jeneverindustrie. Importeurs van andere flessen deden dan ook goede zaken. Na enkele jaren kon Hendrik Dijkstra zich een nieuw gebouw permitteren waarbij de naastliggende St. Jacobssteeg met een hek werd afgesloten. De daarin liggende pandjes, waarin van oudsher een keuze uit zondig vermaak werd aangeboden werden voortaan gebruikt als opslag- en werkruimten, o.a. voor het aanbrengen van gezandstraalde teksten op flessen.

Twee van de vele kleine particuliere glasfabriekjes waren sinds 1861 gevestigd in Capelle a/d IJssel, net over de grens van Rotterdam bij het Kralingse Veer. Het ene bedrijf, v.d. Kloot en Mijnlieff, werkte exclusief voor Henkes. Het tweede, De Zuid-Hollandsche Glasblazerij voor J.J. Melchers Wzn. te Schiedam.

1897. Een wagen van Dijkstra's glasindustrie, op weg naar een klant, verlaat de St. Jacobssteeg. De daar gevestigde dames zouden spoedig het nakijken hebben.

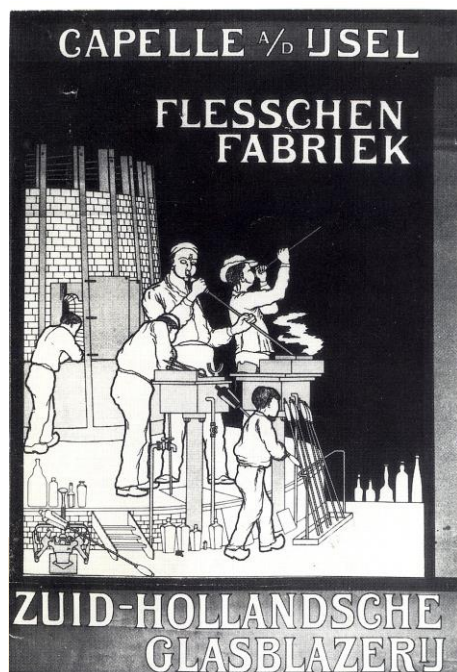

Boven: Het nieuwe pand van Hendrik Dijkstra's Glashandel, ca. 1910.

De auto van de directeur staat voor de deur. De steeg is alleen nog in gebruik voor laden en lossen.

Onder: Poster van vóór 1908.

Beneden: Blik op de Zuid-Hollandsche Glasblazerij, begin 1900.

Aanvankelijk was dit een bedrijf met een potoven met 6 potten maar door aankoop van de aangrenzende scheepswerf kon er uitgebreid worden zodat men met 11 werksteden uiteindelijk vijf miljoen flessen per jaar fabriceerde. In 1904 werd de directie gevormd door de zoon van de oprichter, M.Gompertz, samen met zijn zwager D.J. Lewis maar toen diens huwelijk op de klippen liep verliet deze behalve zijn vrouw tevens de directie en bouwde in 1905 ten behoeve van Melchers een glasfabriek in Schiedam voor de productie van kelderflessen. Drie jaar later volgde een tweede en in 1911 een derde. Dat waren allemaal handbedrijven met resp. 10, 10 en 8 werksteden. De productie moet meer dan 10 miljoen flessen geweest zijn en het betekende de doodsteek voor het bedrijf in Capelle. Dat werd in 1908 stilgelegd.

Het was dit bedrijf, met de bijbehorende grote terreinen waar de aandacht van de Gerresheimer Glashüttewerke AG op gevestigd werd toen men plannen ging maken om in Nederland een moderne flessenfabriek te bouwen, uitgerust met vol-automatische Owensmachines. In 1919 kochten zij het bedrijf onder de naam N.V. Flesschenfabriek Anglo-Dutch Bottle Works, gevestigd te Amsterdam: een hele mond vol voor een fabriek waar uiteindelijk nooit een enkele fles gemaakt zou worden ook al trad Hendrik Dijkstra op als voorzitter van de raad van beheer. De directeur van de in 1899 opgerichte Vereenigde Glasfabrieken, een bedrijf dat hoofdzakelijk op handwerk gebaseerd was, kreeg het namelijk voor elkaar om een aandelenruil met Gerresheim tot stand te brengen waarbij zijn aandelen weliswaar tot de helft van de waarde werden afgestempeld, maar waardoor de dreiging van een voor de werkgelegenheid rampzalige concurrentie werd afgewend. Op dat moment had het bedrijf sinds 1912 in de fabriek van Jeekel te Leerdam slechts twee Owensmachines in gebruik. In Delft stonden er in (toen nog) de van Deventer's glasfabrieken ook twee evenals bij de flessenfabriek De Schie in Schiedam. In de glasfabrieken van Hasekamp en van de UTO werd deels op half-automaten gewerkt maar verder werden alle flessen in Nederland mondgeblazen vervaardigd. Alleen al de Schiedamse glasindustrie bood in 1912 aan 1600 mensen werk. De overeenkomst betekende wel dat twee heren Heye als commissarissen toetraden en de verkoopkantoren van Gerresheim en de Vereenigde Glasfabrieken werden samengevoegd onder de naam Dijkstra-Vereenigde. Een dubbele directie met figuren uit verschillende culturen: dat ging maar moeizaam samen en er is daar op die eerste verdieping heel wat afgevochten.

In 2004 kwam de Vereenigde Glasfabrieken, samen met een groot aantal andere Europese glasfabrieken in handen van het Amerikaanse Owens-Illinois. In 2005 werd de Gerresheimer fabriek te Düsseldorf, ooit de grootste flessenfabriek ter wereld, gesloten. Dijkstra-Vereenigde is doormiddel van een management buy-out een zelfstandig opererende handelsonderneming gebleven, gespecialiseerd in glasverpakking. Ankerflesjes horen daar echter niet meer bij: **anchors away....**